

6. Долішній М. І. Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи і регіональні особливості / М. І. Долішній, С. М. Злупко. – Ужгород : Карпати, 1997. – 442 с.

Рецензенти:

Криховецька З.М. кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.

Гуцал І.С. – доктор економічних наук, професор ТНЕУ.

УДК 338.24.021.8.001(477)

ББК 65.9 (4 Укр)

Белікова Н.В.

**НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ
ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ**

Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України,
61022, м. Харків, пл. Свободи, 5,
Держпром, 7-й під'їзд, 8 поверх,
тел.: 0577064282
nadia_belikova@mail.ru

Анотація. Розкрито особливості здійснення попередніх етапів економічних реформ в Україні, запропоновано теоретико-методичне забезпечення щодо визначення послідовності економічних реформ в Україні.

Ключові слова: послідовність, структура, економічні реформи.

Annotation. The features of realization of the previous stages of economic reforms are exposed in Ukraine, the теоретико-методичне providing is offered in relation to determination of sequence of economic reforms in Ukraine.

Key words: sequence, structure, economic reforms.

Вступ. Реформування економіки України та її регіонів протягом тривалого часу визначалось як один з базових інструментів покращення життя населення, виходу з кризи та зайняття гідного місця у світовій господарській системі. Проте, порівняно з іншими країнами світу, українські реформи проходили менш ефективно й мали більш масштабні негативні впливи на соціально-економічний стан як держави в цілому, так і її регіонів. Отже, низька результативність реалізованих у попередні роки реформ, відсутність теоретико-методологічного обґрунтування структурно-логічної моделі послідовності процесів реформування економіки України та її регіонів на всіх рівнях суттєво уповільнюють хід сучасних реформ. І тут виникає протиріччя між необхідністю швидкого й ефективного проведення реформ для підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості України, з одного боку, і невизначеністю в методологічному й методичному плані щодо формування організаційно-економічного механізму реформування економіки України та її регіонів. Усе це зумовлює актуальність та науково-практичну значущість проведення досліджень у сфері обґрунтування послідовності проведення економічних реформ в Україні та її регіонах.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття теоретико-методичних положень та рекомендацій стосовно структуризації економічних реформ в Україні та її регіонах. Для досягнення поставленої мети використані такі методи: аналізу та синтезу – для аналізу й оцінки результатів соціально-економічних реформ економіки України та її регіонів у трансформаційному періоді; абстрактно-логічний для узагальнення основних помилок, які були допущені на попередніх етапах реформування економічної

системи країни; системно-логічний – для визначення чинників, які впливають на організацію процесу розробки напрямів подальшого реформування економіки України; графічний – для ілюстрації висновків, отриманих у ході дослідження; ентропії – для розрахунку інтегральних показників соціально-економічного розвитку регіонів України.

Результати. Економічні реформи в Україні розпочалися в 1991 р. з обранням незалежного шляху розвитку. Нині вже можна стверджувати, що 90-ті роки ХХ століття були одним з найскладніших періодів у розвитку нашої держави. Проблеми гіперінфляції (у 1992 р. вищим номіналом була купюра 100 карбованців; у 1995 р. ним став мільйон карбованців), швидкого зростання злочинності, занепаду медицини та освіти, а також втрати більшістю населення звичного типу мислення поглиблювалися стратегічними помилками, здійсненими в перші роки впровадження реформ. Процес утворення нової держави завжди супроводжується бурхливими процесами трансформації старих форм організації життя людей. Це стосується і економічної, і політичної, і соціальної сфер. Україна не становить винятку, але порівняно з іншими країнами Східної Європи результати реформ є незадовільними.

Як зазначає М.Павловський [1, с.62–63], до стратегічних помилок, здійснених у перші роки реформ, слід віднести такі:

- реформи почалися без мети, безсистемно, без формування промислової політики;
- був обраний шлях до дикого капіталізму;
- державу повністю відлучили від регулювання економікою;
- у тодішніх політичних і економічних лідерів спрацювала більшовизація мислення: від однієї крайності розвитку суспільства – державного соціалізму (стовідсоткове втручання держави в економіку), до іншої – класичного (дикого) капіталізму (нуль відсотків втручання держави в економіку), хоч обидві ці системи вичерпали себе у ХХ столітті; від однієї класичної економічної теорії Маркса до іншої, теж однієї – монетарної Фрідмена, у той час як у розвинутих країнах опираються одночасно на сукупність економічних теорій.

Крім того, на початку реформування не було створено умов для розвитку вітчизняного промислового виробництва, унаслідок чого українська ринкова система фактично залишилася без фундаменту. Фінансова інфраструктура також була відірвана від потреб виробництва, а первісне нагромадження капіталу відбувалося не за рахунок реального виробництва, а за рахунок перерозподілення капіталів, створених за радянських часів.

Фактичні результати системних реформ можна звести до того, що в країні був затверджений інститут Президентства та демократії політичних відносин, а також трансформовані відносини власності. Крім того, за період реформування значно змінилися моральні цінності населення.

Таким чином, у перші десять років існування України як незалежної держави не була розбудована ефективна система державного управління, крім того, відбулась утрата конкурентних переваг у промисловості, сільському господарстві та науково-технічному потенціалі. За період з 1991 до 2000 рр. мало місце катастрофічне падіння ВВП і доходів населення. За прогнозами Міністерства економіки України, при середньорічному зростанні ВВП у 2013–2020 рр. на 4,5–6,5% економіка України на 1,1% перевищить розміри самої себе 30-річної давності (станом на 1990 р.).

Незначне покращення ситуації в країні відбулося у 2001–2004 рр., головним чином за рахунок переходу до нової фази циклічності розвитку – поступового відновлення. Проте політичні події 2004–2005 рр. і наступна за ними криза у владі призвели до нівелювання цих результатів. Загалом можна стверджувати, що незначне зростання в економіці України протягом 2001–2008 рр. було досягнуте за рахунок використання застарілих виробничих потужностей і технологій, експорту сировини та продукції з низь-

ким ступенем промислової переробки, що перетворювало країну на сировинну базу для високотехнологічних виробництв, розташованих у країнах з розвинутою економікою.

У 2008 р. у світі виникла фінансово-економічна криза, яка була наслідком зростання непропорційності між розвитком реальної економіки та фінансової сфери. За даними [3], перед кризою вартість фінансових паперів у світі перевищувала ВВП більш ніж у 10 разів, тоді як у 1980 р. це перевищення становило лише 1,2 раза.

В Україні внаслідок світової кризи скоротився розмір експорту продукції металургії та хімічної промисловості – головних бюджетоутворюючих галузей промисловості. Ситуація обтяжувалася великим розміром необхідних соціальних виплат широким верствам населення.

Сьогодні практично вичерпані докризові джерела зростання економіки, тому проведення реформ економічної системи є необхідним заходом стабілізації соціально-економічного розвитку країни. Це усвідомлюють як представники політичної влади, так і економісти, соціологи, політологи. У лютому 2010 р. було створено Комітет з економічних реформ під керівництвом Президента України, до складу якого увійшли представники всіх основних гілок влади, суспільних організацій, міжнародні експерти. У рамках Комітету створено постійно діючу групу з упровадження реформ протягом наступних п'яти років.

Комітетом розроблена Програма економічних реформ України на 2010–2014 рр., згідно з якою виділені принципи проведення реформ (рис. 1).

Рис. 1. Принципи проведення економічних реформ в Україні

Як видно з рис. 1, запропоновані принципи мають виключно декларативний характер і є недостатньо обґрунтованими.

Реалізація Програми економічних реформ передбачає такі напрями:

- стале економічне зростання (стабілізація державного бюджету, реформа податкової системи, розвиток фінансового сектора, реформа міжбюджетних регіональних відносин);

- підвищення якості соціальних послуг (реформи медичного обслуговування, пенсійного забезпечення, соціальної підтримки, системи освіти; подолання бідності та зменшення нерівності);
- поліпшення бізнес-клімату та залучення інвестицій (дерегулювання діяльності малого та середнього бізнесу, приватизація й управління державною власністю, залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток науково-технічної та інноваційної сфер, міжнародна інтеграція й співробітництво);
- модернізація інфраструктури й базових секторів (реформа електроенергетики й підвищення енергетичної ефективності економіки, реформа вугільної та нафтогазової промисловості, реформа житлово-комунального господарства, розвиток транспортної інфраструктури, розвиток сільського господарства та земельна реформа).

У результаті реалізації реформ заплановано отримати такі показники (табл. 1).

Таблиця 1

Показники реалізації реформ в Україні

Мета	Показник	Період
Скорочення дефіциту бюджету сектора держуправління	2% ВВП	2013–2014 рр.
Стабілізація державного боргу як частки ВВП	40–45% ВВП	кінець 2013–2014 рр.
Збільшення частки капітальних видатків зведеного бюджету	5–6% ВВП	2013–2014 рр.

Отже, позитивним моментом розглянутої Програми економічних реформ в Україні є визначення чітких цілей реформування та встановлення кількісних індикаторів для вимірювання їх досягнення.

Проте додаткового наукового обґрунтування потребує визначення послідовності проведення реформ в економічній сфері України. Для цього доцільно узагальнити досвід з реалізації реформ на макроекономічному рівні в країнах світу та з оцінки впливу позитивних і негативних наслідків реформ на соціально-економічний розвиток країн світу. Лідируючі позиції з розробки вказаних проблем займають О.І.Амоша, В.М.Геєць, Р.Г.Герасимова, Е.М.Лібанова, В.М.Полтерович, П.П.Яковлева.

Як зазначає засновник теорії реформ В.М.Полтерович, у сфері дослідження реформування економічна наука зазнала наймасштабнішої катастрофи. Адже в країнах колишнього СРСР вона виявилася неспроможною спрогнозувати всю глибину негативних наслідків реформ. Лібералізація цін сприяла їх швидшому та тривалішому зростанню, ніж прогнозувалося експертами. Прагнення стабілізувати ціни зумовило формування неплатоспроможності та перехід до бартеру. Реформування податкової системи створило тіньову економіку. Послаблення державного контролю, що мало на меті створення конкурентного середовища, створило неабияке розповсюдження корупції [5].

Отже, українським необхідним є наукове вмотивування структури економічних реформ. Узагальнення провідних розробок вітчизняних та зарубіжних учених з проблем реформування економіки, а також досвіду країн світу з реформування дозволило визначити такі необхідні складові теоретико-методологічного комплексу з обґрунтування структури реформ в Україні, як :

- концепція й модель визначення послідовності етапів реформування економіки України та її регіонів;
- комплекс теоретичних і методичних положень щодо визначення послідовності етапів реформування України та її регіонів;
- методичні положення щодо імплементації реформ у регіонах України;

- науково обґрунтований організаційно-економічний механізм забезпечення реформування економіки України та її регіонів.

Висновки. Здійснення економічних реформ в Україні саме за такою структурою дозволить мінімізувати негативний вплив на рівень соціальної напруженості в регіонах України шляхом розвитку виробничої сфери й створення додаткових робочих місць для працездатного населення. Економічна значимість результатів полягає в забезпеченні більш ефективного управління процесами реформування.

1. Павловський М. Помилки реформ. Чи можливо їх виправити? / М. Павловський // Віче. – 1997. – № 1. – С. 62–63.
2. Сарапін В. О. Ідеологія системних реформ в контексті стабілізації соціально-економічного та політичного розвитку України на рубежі століть (політологічний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.03 – “Політична культура та ідеологія” / В. О. Сарапін. – К., 2005. – 20 с.
3. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
4. Лазаренко В. Є. Еволюція ролі і механізмів залучення науки до процесу трансформації економічних систем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 08.01.01 – “Економічна теорія” / В. Є. Лазаренко. – Х., 2000. – 20 с.
5. Полтерович В. М. Элементы теории реформ. [Електронний ресурс] / В. М. Полтерович. – Режим доступу : http://www.cemi.rssi.ru/publication/newbooks/theory-ref/th-ref_intr.php#.

Рецензенти:

Кизим М.О. – доктор економічних наук, професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України;

Волик І.М. – кандидат економічних наук, доцент, учений секретар Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

УДК 332.1

ББК 65.26

Вусятицька М.П.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ**

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра фінансів,
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 80342506384,
e-mail: gomarpet@ukr.net

Анотація. Розглянуто особливості реалізації регіональної фінансової політики. Проаналізовано фінансові важелі, якими місцеві органи влади можуть впливати на економіку регіону. Досліджено фіскальні правила, які встановлюють центральні органи влади для регулювання регіональної фінансової політики місцевих органів влади.

Ключові слова: фінансова політика, фінансовий важіль, економіка регіону, самостійність органів місцевого самоврядування, фіскальні правила.

Annotation. The features of implementation the regional financial policy are considered. The financial levers that local authorities can influence on the regional economy are analyzed. Fiscal rules that set by central authorities to regulate regional financial policies of local authorities are considered.